

ΕΓΓΕΛΟΣ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΥ ΝΟΥ

Πρόλογος, μετάφραση, σημειώσεις
ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ “ΕΣΤΙΑΣ”
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2007

VI.

'Ο νοῦς

[324/238] Ο ΛΟΓΟΣ ΕΙΝΑΙ ΝΟΥΣ καθὼς ἡ βεβαιότητά ὅτι εἶναι πᾶσα πραγματικότητα μεταρσιώθηκε σὲ ἀλήθεια, καὶ ἔχει συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς τοῦ κόσμου του καὶ τοῦ κόσμου του ὡς τοῦ ἑαυτοῦ του. — Τὸ πῶς ἔγινε ὁ νοῦς, τὸ κατέδειξε ἡ ἀμέσως προηγούμενη κίνηση, ὅπου τὸ ἀντικείμενο τῆς συνείδησης, ἡ καθαρὴ κατηγορία, ἀνήχθη σὲ ἔννοια τοῦ λόγου. Στὸν παρατηροῦντα λόγο αὐτὴ ἡ καθαρὴ ἐνότητα τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ εἶναι, τοῦ εἶμαι καθ' ἑαυτὸν καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὀρίζεται ὡς τὸ αὐτὸ τοῦτο, ἥτοι ὡς εἶναι, ὁπότε ἡ συνείδηση τοῦ λόγου ἀνευρίσκει τὸν ἑαυτὸ της. Ἡ ἀλήθεια τοῦ παρατηρεῖν εἶναι ὅμως μᾶλλον ἡ ἄρση αὐτοῦ τοῦ ἄμεσα ἀνευρίσκοντος ἐνστίχτου, τῆς ἀσυνείδητης αὐτῆς ὑπαρξῆς του. Ἡ ἐποπτευόμενη κατηγορία, τὸ ἀνευρεθὲν πράγμα εἰσέρχεται στὴν συνείδηση ὡς τὸ καθ' ἑαυτὸν εἶναι τοῦ ἐγὼ, τώρα μὲ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς τοῦ ἑαυτοῦ μέσα στὸ ἀντικειμενῶδες δν (Wesen). Ἀλλὰ τὸ νὰ ὀρίζεται ἔτσι ἡ κατηγορία ὡς τὸ καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ αὐτὸ τοῦτον εἶναι, εἶναι ἐξ ἴσου μονομερὲς καὶ αὐτοαναιρούμενη στιγμή. Ὅποτε ἡ κατηγορία θὰ ὀρισθεῖ κατὰ τὴν συνείδηση ὅπως εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν γενικὴ τῆς ἀλήθειας, ὡς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχουσα οὐσία. Αὐτὸς ὁ ἀκόμη ἀφηρημένος προσδιορισμός, ποὺ συνιστᾷ τὸ ἴδιο τὸ θέμα, εἶναι πρῶτα μόνον ἡ νοητικὴ οὐσία, καὶ ἡ συνείδηση αὐτῆς μιὰ ἀγόμενη καὶ φερόμενη στὸ ποικίλο περιεχόμενό της τυπικὴ ἐπίγνωσή της· στὴν πραγματικότητα αὐτὴ διαφέρει ἀκόμη ὡς κάτι καθέκαστον ἀπὸ τὴν ὑφιστάμενη οὐσία, θεσμοθετεῖ αὐθαίρετους νόμους ἢ νομίζει ὅτι ἔχει μέσα στὴν ἐπίγνωσή της ὡς τέτοια τοὺς νόμους ὅπως εἶναι αὐτοὶ καθ' αὐτοί· καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ της τὴν κρίνουσα δύναμη ποὺ τοὺς ἐξουσιάζει. — Ἡ, ἂν κοιτάξουμε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ὑφιστάμενης οὐσίας, αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπάρχου-

σα αὐτὴ καθ' αὐτὴν νοητικὴ οὐσία ἢ ὁποία δὲν εἶναι ἀκόμα συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. [325] Ἐνῶ ἡ ὑπάρχουσα αὐτὴ καθ' αὐτὴν οὐσία, ἢ ὁποία εἶναι συνάμα ἐνεργὴ πραγματικὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς συνείδηση καὶ παρασταίνει ἡ ἴδια τὸν ἑαυτὸ τῆς, εἶναι ὁ νοῦς.

Ἡ νοητικὴ οὐσία τοῦ ἔχει ἥδη χαρακτηρισθεῖ ὡς ἡ ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἥθους· ὁ νοῦς πάλι εἶναι ἡ ἐνεργὸς πραγματικότητα τοῦ ἥθους. Εἶναι ὁ ἑαυτὸς τῆς ἐνεργοῦ συνείδησης, ἀπέναντι στὴν ὁποία ἔρχεται ὁ νοῦς ἡ μᾶλλον ἡ ἴδια ὡς ἀντικειμενώδης ἐνεργὴ πραγματικὸς κόσμος, ποὺ ἔχει ὡστόσο ἐξ ἴσου χάσει κατὰ τὸν ἑαυτὸ κάθε ἔννοια ξένου, [239] ὅπως ὁ ἑαυτὸς ἔχει χάσει κάθε ἔννοια χωριστῆς ἀπὸ τὸν κόσμον καθ' ἑαυτὸν ὑπαρξῆς, ἐξαρτημένης ἢ ἀνεξάρτητης. Ὁ νοῦς – ἡ ὑφιστάμενη οὐσία καὶ ἡ καθολικὴ, ὁμοία μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς, μόνιμη οὐσία – εἶναι ἀδιασάλευτο καὶ ἀκατάλυτο αἷτιο καὶ σημεῖο ἐκκίνησης τῆς ἐνέργειας ὅλων – καὶ σκοπὸς καὶ στόχος ὅλων, ὄντας τὸ νοητὸ αὐτὸ τοῦτο ὅλων τῶν αὐτοσυνειδησιῶν. – Αὐτὴ ἡ ὑφιστάμενη οὐσία εἶναι ἐξ ἴσου τὸ γενικὸ ἔργο, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ ἐνεργεῖν τῶν πάντων καὶ τοῦ καθέναν ὡς ἡ ἐνότητα καὶ ἰσότητά τους, γιὰ τὴν ἴδια εἶναι τὸ καθ' ἑαυτὸν εἶναι, ὁ ἑαυτὸς, τὸ ἐνεργεῖν. Ὡς ἡ ὑφιστάμενη οὐσία, ὁ νοῦς εἶναι ἡ ἀτεγχετὴ ὁμοιότητα πρὸς ἑαυτὸν τῆς δικαιοσύνης (gerechte)· ὡς καθ' ἑαυτὸν εἶναι δέ, ἡ διαλυμένη, ἡ αὐτοθυσιαζόμενη οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ (gütige), ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ καθένας ἐπιτελεῖ τὸ προσίδιο ἔργο του, διασπᾷ τὸ γενικὸ εἶναι, καὶ ἀπὸ αὐτὸ παίρνει δικό του τὸ μεριδίό του. Αὐτὴ ἡ διάλυση καὶ ἐξατομίκευση τῆς οὐσίας εἶναι ἀκριβῶς ἡ στιγμή τοῦ ἐνεργεῖν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ ὅλων· ἡ στιγμή αὐτὴ εἶναι ἡ κίνηση καὶ ψυχὴ τῆς ὑφισταμένης οὐσίας καὶ ἡ ἐνεργοποιημένη καθολικὴ οὐσία. Ἡ ὑφιστάμενη οὐσία, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι τὸ εἶναι διαλυμένο στὸν ἑαυτὸ, δὲν εἶναι ἡ νεκρὴ οὐσία ἀλλὰ ἐνεργὸς καὶ ζωντανή.

Ὁ νοῦς εἶναι λοιπὸν ἡ αὐτοφερὴς ἀπόλυτη πραγματικὴ οὐσία. Τὰ προγενέστερα σχήματα τῆς συνείδησης εἶναι ὅλα ἀφαιρέσεις του· αὐτὰ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ νοῦς ἀναλύεται, διακρίνει τίς στιγμὲς του καὶ στέκεται σὲ καθέκαστες. Προϋπόθεση καὶ υπόσταση αὐτῆς τῆς ἀπομόνωσης τέτοιων

στιγμῶν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ νοῦς, δηλαδὴ αὐτὴ εἶναι ὑπαρκτὴ μόνο στὸν νοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὑπαρκτικότητα. Οἱ στιγμὲς ἔτσι ἀπομονωμένες ἔχουν τὴν ἐπίφασιν ὅτι τάχα ὑπάρχουν ὡς τέτοιες· ἀλλὰ τὸ πῶς συνιστοῦν στιγμὲς μόνο, δηλαδὴ ἐξαφανιζόμενα μεγέθη, τὸ ἔδειξε ἡ ἀπορροή καὶ ἐπ' ἀνάδοξός τους [326] στὸ αἷτιο καὶ οὐσία τους· καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία εἶναι ἀκριβῶς τούτῃ ἡ κίνηση καὶ διάλυση τῶν στιγμῶν.¹ Ἐδῶ, ὅπου ὁ νοῦς, δηλαδὴ ἡ ἀνάκλαση τῶν στιγμῶν στὸν ἑαυτὸ τους, ἔχει τεθεῖ, μπορεῖ ὁ ἀναλογισμὸς μας, [ἡ δική μας ἀνάκλαση στὸν ἑαυτὸ μας],² νὰ τίς ὑπενθυμίσει σύντομα ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρά· ἦσαν συνείδηση, αὐτοσυνειδησία καὶ λόγος. Ἄρα, ἂν ὁ νοῦς, στὴν ἀνάλυση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐμμένει στὴν στιγμή σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία εἶναι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀντικειμενώδης ὑπάρχουσα ἐνεργὸς πραγματικότητα, κάμνοντας ἀφαίρεση ἀπ' τὸ ὅτι αὐτὴ εἶναι τὸ δικό του καθ' ἑαυτὸν εἶναι, εἶναι συνείδηση γενικά, κάτι ποὺ περιλαμβάνει τὴν κατ' αἴσθησιν βεβαιότητα, τὴν ἀντίληψη καὶ τὴν διάνοια. Ἄν ἐμμένει, τοῦναντίον, στὴν ἄλλη στιγμή τῆς ἀνάλυσης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ ἀντικείμενό του εἶναι τὸ δικό του καθ' ἑαυτὸν εἶναι, εἶναι αὐτοσυνειδησία. Ὅμως ὡς ἄμεση συνείδηση τοῦ αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν εἶναι, ἐνότητα συνείδησης καὶ αὐτοσυνειδησίας, ὁ νοῦς εἶναι ἡ λόγον ἔχουσα συνείδη-

1. Ἡ οὐσία δὲν εἶναι κάτι στὸ ὁποῖο ἀνάγεται τὸ φαινόμενο ὅταν ἀναφέρεται στὴν ἐνότητά του, ἀλλὰ ἡ ὅλη διαδικασία ἀναφοράς τῶν πολλῶν στὴν ἐνότητα καὶ ἀντιστροφῶς.

2. Ἡ Reflexion, ποὺ ἀποδίδεται ἀνάκλαση, ἂν εἶναι Reflexion in sich ἢ in ein Anderes, δηλ. ἀνάκλαση εἰς ἑαυτὸν ἢ σὲ ἄλλο, καὶ ἀναλογισμὸς, ἂν εἶναι μόνο Reflexion, εἶναι ἡ σχέση ἐνὸς ὅρου μὲ τὸν ἑαυτὸ του διὰ τῆς ὁποίας αὐτοαναίρεται καὶ θέτει νόμιμα τὴν εὐρύτερη συνάφεια ὅπου ἀνήκει. Ὁ νοῦς εἶναι ἀποτελέσμα τῆς αὐτοαναίρεσης τῶν συνειδησιακῶν σχημάτων καὶ ἄρα τὸ πλαίσίό τους, ὁ λόγος ὑπαρξῆς τους, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἄλλος, λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνάκλασή τους στὸν ἑαυτὸ τους, ἂν ἰδῶθει ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πλήρους διαδικασίας τῆς. «Ἐμεῖς» εἴμαστε ὁ φιλόσοφος ποὺ ἀτενίζει ὅλη αὐτὴ τὴν διαδικασία ἀπὸ τὴν σκοπιά τοῦ νοῦ (δηλ. τῆς σκέψης ποὺ δὲν πιστεύει ὅτι ὑπάρχει πουθενά κάτι ἐξ ὁρσμοῦ μὴ νοήσιμο), ἄρα ἔχουμε πρόσβαση στὴν σχέση τῶν ἐπιμέρους σχημάτων μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, στὴν αὐτοτέλειά τους καὶ τὴν ἐγγενῆ ἄρση τους, δηλ. βλέπουμε μέσα τους τὸν νοῦ, στὸν βαθμὸ ποὺ μετέχουμε τοῦ νοῦ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, εἴμαστε αὐτοτελεῖς καὶ αὐτοαναφύμενοι, δηλ. ἔχουμε ἀναλογισμό.

ση,³ ἡ ὁποία, ὅπως καταμαρτυρεῖ τὸ ἔχειν, ἔχει τὸ ἀντικειμενοὺς ὡς κάτι ποὺ εἶναι στὸν ἑαυτὸ του ἔλλογα προσδιορισμένο, δηλαδή προσδιορισμένο ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς κατηγορίας, ἀλλ' ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ἔχει ἀκόμα τὴν ἀξία τῆς κατηγορίας κατὰ τὴν συνείδησή του. Εἶναι ἡ συνείδηση ἀπὸ τὴν θεώρηση τῆς ὁποίας μόλις ἐρχόμαστε. Ὁ νοῦς ὑπάρχει ἐν τῇ ἀληθείᾳ του ὡς αὐτὸς ὁ λόγος, ποὺ ἔχει ὁ νοῦς, ὅταν ἐποπτεύεται τελικὰ ἀπὸ αὐτὸν ὡς ἓνας λόγος ποὺ εἶναι λόγος, δηλαδή ὑπάρχει ὡς ὁ λόγος ποὺ εἶναι ἐνεργὰ πραγματικός μέσα στὸν νοῦ καὶ εἶναι ὁ κόσμος τοῦ νοῦ· ὁ νοῦς εἶναι ὁ νοῦς, εἶναι ἡ ἐνεργεία οὐσίας τοῦ ἡθους.

[240] Ὁ νοῦς εἶναι ὁ σύμφωνος μὲ τὸ ἡθος βίος ἐνδὸς λαοῦ, ἐφ' ὅσον εἶναι ἡ ἄμεση ἀλήθεια· τὸ ἄτομο ποὺ εἶναι ἓνας κόσμος. Ἀναγκαστικὰ θὰ προχωρήσει μέχρι τὴν συνείδηση περὶ τοῦ τί εἶναι ἄμεσα ὁ ἴδιος, θὰ ἄρει τὴν ὠραία ζωὴ τοῦ ἡθους⁴ καὶ μὲς ἀπὸ μιὰ σειρὰ σχημάτων θὰ φθάσει στὴν αὐτεπίγνωσή του. Αὐτὰ ὅμως διακρίνονται ἀπὸ τὰ προγενέστερα κατὰ τὸ ὅτι εἶναι οἱ ἐμπράγματα νόες, κυριολεκτικές ἐνεργεῖς πραγματικότητες, καὶ ἀντὶ γιὰ σχήματα μόνο τῆς συνείδησης, σχήματα ἐνὸς κόσμου.

Ὁ ζωντανὸς κόσμος τοῦ ἡθους εἶναι ὁ νοῦς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια του· καθὼς ὁ ἴδιος ἀποκτὰ πρῶτα ἀφηρημένη ἐπίγνωση τῆς οὐσίας του, τὸ ἡθος καταρρέει στὴν τυπικὴ καθολικότητα [327] τοῦ δικαίου.⁵ Ὁ διχασμένος πιά στὸν ἑαυτὸ του νοῦς ἐγγράφει τὸν ἑναν ἀπὸ τοὺς κόσμους του, τὴν ἐπικράτεια τῆς παιδείας, μὲς στὸ ἀντικειμενῶδες στοιχεῖο του ὡς σκληρὴ ἐνεργὸ πραγματικότητα, καὶ ἀπέναντί του τὸν κόσμο τῆς πίστεως, τὴν ἐπικράτεια τῆς οὐσίας, μέσα στὸ στοιχεῖο τῆς σκέψης.⁶ Οἱ δύο κόσμοι, ὅπως τοὺς συλλαμβάνει ὁ νοῦς ποὺ μπαίνει μέσα του ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἑαυτοῦ του αὐτῇ, [δηλαδή ὅπως τοὺς συλλαμβάνει] ἡ ἔννοια, μπερδεύονται ὅμως καὶ ἀνατρέπονται ἐπαναστατικὰ ἀπὸ τὴν διάγνωση.

3. Βλ. σ. [260/191].

4. Δηλ. τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ πόλι. Βλ. παρακάτω Α. α καὶ β.

5. Δηλ. στὴν ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Βλ. παρακάτω Α. γ.

6. Παρακάτω Β. Ι.

καὶ τὴν διάδοσή της, τὸν διαφωτισμό,⁷ ὁπότε ἡ ἐπιμερισμένη καὶ διαχεόμενη στὸ ἐνθάδε καὶ τὸ ἐπέκεινα ἐπικράτεια ἐπιστρέφει στὴν αὐτοσυνείδησία, ποὺ συλλαμβάνει τώρα στὴν ἡθικὴ τὸν ἑαυτὸ της ὡς τὴν οὐσιότητα, καὶ τὴν οὐσία ὡς ἐνεργὰ πραγματικὸ ἑαυτὸ, δὲν τοποθετεῖ πλέον ἔξω της τὸν κόσμο της καὶ τὸ αἰτιό του, ἀλλὰ τ' ἀφήνει ὅλα νὰ σιγοσβήσουν μέσα της, καθὼς, ὡς ἡθικὴ συνείδηση, εἶναι ὁ βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του νοῦς.⁸

Ὁ κόσμος τοῦ ἡθους, ὁ διασπασμένος στὸ ἐνθάδε καὶ τὸ ἐπέκεινα κόσμος, καὶ ἡ ἡθικὴ κοσμοαντίληψη εἶναι λοιπὸν οἱ νόες, τῶν ὁποίων θ' ἀναπτυχθεῖ ἡ κίνησις καὶ ἐπάνοδος στὸν ἀπλὸ ὑπάρχοντα καθ' αὐτὸν ἑαυτὸ τοῦ νοῦ, ὡς στόχος καὶ ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων θ' ἀναφανεῖ ἡ ἐνεργὰ πραγματικὴ αὐτοσυνείδησία τοῦ ἀπόλυτου νοῦ.⁹

7. Παρακάτω Β. ΙΙ καὶ ΙΙΙ.

8. Παρακάτω Γ. – Ἡ ἡθικὴ συνείδησις, Gewissen, παράγεται, στὰ γερμανικά, ἀπὸ τὸ ἐπίθετο «βέβαιος», gewiß. Αὐτὸ ὑπογραμμίζει ἐδῶ ὁ "Ε.

9. Δηλαδή ἡ ἰσορροπία.